

HEEFT EEN ALGORITME HUMOR?

Humor herkennen in een auteursrechtfilter – door Manon Venix

INLEIDING

De nieuwe Auteursrechtlijn, die dit jaar geïmplementeerd moet worden in de Nederlandse wet, heeft als doel het dichten van de ‘value gap’ en het tegengaan van auteursrechtinbreuk op het internet. Eén van de meest omstreden artikelen uit deze richtlijn is artikel 17, dat een nieuwe regeling instelt omtrent platformaansprakelijkheid. Het idee is dat platforms, die draaien op inhoud die door gebruikers is gemaakt, zich niet meer kunnen verschuilen achter hun passieve rol als *host*, maar een actievere rol krijgen in het voorkomen van auteursrechtinbreuk. Waar platforms eerst volgens de E-Commerce richtlijn moesten voldoen aan ‘notice & takedown’, wordt dat volgens Artikel 17 lid 4 sub c ‘notice & staydown’.

Notice & Staydown betekent, kort gezegd, dat een platform moet gaan filteren wat gebruikers uploaden. Aldus het auteursrechtfilter. Met dat filter zijn wat problemen. Naast dat gebruikers het idee hebben dat hun vrijheid van meningsuiting wordt aangetast, kost een auteursrechtfilter voor platforms veel geld en zou het mogelijk niet waterdicht zijn. De uitzonderingen op het auteursrecht, zoals bijvoorbeeld parodie¹, moeten wel door zo’n filter herkenbaar zijn.

Een parodie is een nabootsing van een werk – het lijkt erop in vorm of stijl en er zijn geen of weinig originele aspecten toegevoegd. Daarnaast vereist Artikel 18b Auteurswet dat de parodie in het maatschappelijk verkeer geoorloofd is.

De term ‘parodie’ is uitgelegd door het Hof van Justitie van de Europese Unie in HvJ Deckmyn.² Een auteur maakte een parodie van een werk van Suske en Wiske, waar de nabestaanden van de auteur het niet mee eens waren. Het Hof heeft toen bepaald dat een parodie een bestaand werk moet nabootsen, maar er wel duidelijk verschil moet zijn en er sprake moet zijn van een ‘constitution of humour or mockery’.³ Dit werd in het Nederlands vertaald naar ‘aan humor gedaan of de spot wordt gedreven’.

De vraag wordt dus of een algoritme, dat moet bepalen of een geüpload werk beschermd is met auteursrecht, kan bepalen of dat werk een grappige nabootsing is. Met andere woorden: heeft een algoritme humor? Waar een algoritme niets anders is dan een verzameling regels, moeten we dus regels opstellen die bepalen of iets humoristisch is.

Humor wordt gedefinieerd als: *The quality of being amusing (causing laughter and providing entertainment) or comic (causing or meant to cause laughter), especially as expressed in literature or speech.*⁴ Er zijn drie belangrijke elementen, waaraan dus eventueel ontleend kan worden of iets grappig is: de grap zelf (*quality of being amusing*), de intentie (*meant to cause laughter*) en het ontvangst (*causing laughter*).

¹ Ex artikel 18b Auteurswet.

² HvJ EU 3 september 2014, C-201/13, ECLI:EU:C:2014:2132 (*Deckmyn*).

³ HvJ EU 3 september 2014, C-201/13, ECLI:EU:C:2014:2132 (*Deckmyn*), r.o. 20.

⁴ Vertaling uit het Oxford Dictionary.

HUMOR

Als eerste kijken we naar de inhoud van humor. Is het mogelijk om een waterdichte definitie vast te stellen van wat grappig is, die we vervolgens aan een algoritme kunnen meegeven?

We kijken hiervoor naar de psychologie en filosofie. Drie belangrijke theorieën komen naar voren, namelijk de superioriteitstheorie, de ongerijmdheidstheorie en de ontspanningstheorie.

De superioriteitstheorie vindt haar oorsprong in de tijd van de klassieken. Plato zei al dat humor een emotie is die de rationele zelfbeheersing doet verdwijnen en dat die altijd gemengd gaat met een kwade wil tegenover degenen over wie gelachen wordt.⁵ De superioriteitstheorie gaat ervanuit dat een toeschouwer lacht om onrecht of ongeluk dat toekomt aan een ander: dit zorgt ervoor dat de toeschouwer zich beter, of superieur, voelt tegenover zijn medemens.⁶ Hobbes meende dat men houdt van dit soort humor, omdat zij individualistisch en competitief is⁷ en dat de samenleving er beter vanaf zou zijn als er geen humor zou bestaan.⁸

De ongerijmdheidstheorie⁹ betoogt dat humor het gevolg is van een ongerijmdheid tussen twee concepten.¹⁰ Kant schreef bijvoorbeeld dat een grap voor een moment ons begrip verwart en met onze verbeelding speelt, maar dat dit uiteindelijk weer verdwijnt.¹¹ “Laughter is an effect arising from a strained expectation being suddenly reduced to nothing.”¹² Het belangrijkste element uit de theorie van ongerijmdheid bestaat in de verwachtingspatronen van de mens.¹³

Tot slot heeft vooral Freud geschreven over de Relief Theory, de ontspanningstheorie. Deze theorie ziet humor als zelfregulerend mechanisme, waarmee mensen onderlinge psychologische spanning loslaten.¹⁴ Het grappige begint bij ‘geestigheid¹⁵’. Dit is de vaardigheid om verborgen gelijkheden of juist contrasten te vinden.¹⁶ Daarnaast beschrijft Freud ‘onzin-humor’, een afsplitsing van de ongerijmdheidstheorie, waarbij het grappige er compleet in faalt iets van ongerijmdheid op te lossen.¹⁷ Volgens Freud komt het grappige in onzin-humor uit de irritatie en het vooruitzicht deze irritatie door te geven aan anderen, door de grap verder te vertellen.¹⁸ Tot slot legt Freud het concept van haat-humor, wat volgens hem agressiviteit of kritiek vermomd is als iets grappigs, waardoor het beter overkomt op het publiek.¹⁹

Concluderend is er niet zozeer een duidelijke definitie van humor of grappigheid – althans niet een definitie die we in zouden kunnen bouwen in een auteursrechtfilter. Zal een auteursrechtfilter immers ‘ongერიmdheid’ herkennen? Bovendien is voor zowel de superioriteitstheorie als de

⁵ Morreall 2009, p. 4.

⁶ Morreall 2009, p. 6.

⁷ Morreall 2009, p. 6.

⁸ Ibid, p. 7.

⁹ Vrij vertaald door mijzelf.

¹⁰ Oring 2003, p. 1.

¹¹ Kant 1790, p. 236.

¹² Kant 1790, p. 237.

¹³ Morreall 2009, p. 10.

¹⁴ Ibid, p. 16.

¹⁵ In het Engels: ‘wit’.

¹⁶ Freud 1922, p. 7.

¹⁷ Oring 2002, p. 14.

¹⁸ Freud 1973, n. 8/47, p. 174.

¹⁹ Freud 1973, n.8/102, p. 177.

ontspanningstheorie een derde persoon nodig – het gaat in veel gevallen namelijk om hoe het ontvangen wordt. Hoe zou een algoritme moeten bepalen of iets daadwerkelijk grappig is?

EEN GRAPPIGE INTENTIE

Het tweede element aan ‘aan humor doen’ is de intentie. Hoe kan dit gemeten worden? We haken voor de intentie aan bij de deontologie, de ethische stroming die moreel handelen laat afhangen aan de intentie van de persoon.

Een wil wordt geuit door het bestaan van een idee, of intentie, die gepoogd of daadwerkelijk uitgevoerd wordt tot een feitelijke handeling.²⁰ Het wordt ook wel gezien als een bewuste keuze na een interne tweestrijd, waarbij het intentioneel is, wanneer de gevolgen van tevoren overzien zijn.²¹ In de deontologie gaat het bij het handelen om de goede wil, wat betekent dat het motief van de handelingen het belangrijkste is.²² Het is niet enkel belangrijk een intentie te hebben, maar de intentie moet een goed motief hebben.

Intentie wordt in beperkte mate ook in het rechtssysteem gebruikt, bijvoorbeeld in het tuchtrecht. Een arts, wiens patiënt overleden is, heeft de beste intenties gehad, maar het gevolg blijft hetzelfde: een overleden patiënt. In het tuchtrecht wordt echter niet zozeer gekeken naar de gevolgen van de handeling, maar naar de intentie en de handelingsmethodes.²³

Intentie bewijzen is echter zeer moeilijk en zal ook moeilijk blijven. Het inschatten van iemands intentie blijft dan afhankelijk van externe omstandigheden – er moet gekeken worden naar de gedragingen van de actor en de omstandigheden van het geval.²⁴ Bij het bewijzen van opzet kan tevens de maatman-techniek gebruikt worden: er wordt niet gekeken wat de actor daadwerkelijk wilde, maar wat iemand in een soortgelijke situatie had kunnen voorzien.²⁵

EEN GRAPPIG ONTVANGST

Nu het belang en de problemen van het meenemen van de intentie behandeld zijn, is het tijd om te kijken naar de gevolgen van de handeling. Hierbij haken we mede aan bij het consequentialisme, de ethische stroming die morele waarde van een handeling bepaalt aan de hand van de globale gevolgen.²⁶ Die gevolgen bestaan uit daadwerkelijke en verwachte of mogelijke gevolgen.²⁷ Indien de mogelijke of verwachte gevolgen van belang zijn voor de morele waarde van de daad, lijkt het consequentialisme de intentie in zekere zin van belang te vinden.

In het rechtssysteem wordt het consequentialisme breed aangehangen. Dit blijkt vooral uit het strafrecht, dat gebaseerd is op de daadwerkelijke feiten (gevolgen) van een handeling. Er is een strafbaar feit nodig, en niet enkel een intentie, wil een veroordeling mogelijk zijn.²⁸

²⁰ Arnold 1913, p. 88.

²¹ Ibid, p. 93.

²² Nys 2014, p. 117.

²³ Zie o.a. HR 12 juli 2002, ECLI:NL:PHR:2002:AE1532, m.nt. F.C.B. van Wijmen.

²⁴ Peters 1966, p. 91.

²⁵ Zie verder over de maatman de volgende paragraaf.

²⁶ Hurley 2009, p. 1.

²⁷ Peterson 2014, p. 82.

²⁸ Een uitzondering is ‘voorbereiding van’, maar ook hierbij is een uitvoering van de intentie nodig, zoals het plannen van een aanslag door middel van blauwdrukken, het kopen van bommen etc.

Wat een probleem is van de gevolgen bij de parodie, is dat niet voor iedere persoon 'grappig' hetzelfde betekent. Daarbij is het ook twijfelachtig hoe een content-filter gevolgen kan berekenen nog voor een parodie de wereld in is geholpen.

Het is mogelijk een maatman te gebruiken om objectiviteit op te zoeken in gevolgen. In het privaatrecht is de maatman een manier om de mening uit de samenleving te beschrijven.²⁹ Er zijn twee mogelijke maatmannen. De eerste is het kijken naar wat iemand met de juiste kennis zou vinden of doen, en de tweede is de 'ideale rechter'.³⁰ In het geval van de parodie zou de maatman gebruikt kunnen worden om de mening of intentie te meten van zowel de zender, namelijk de parodie-auteur, als de ontvanger, het publiek. Het is dan belangrijk om in te schatten welke kennis deze maatman heeft, of hij 'onbeledigbaar' is, zodat hij objectief kan beoordelen. Of heeft is de maatman een gemiddeld mens, inclusief mogelijkheden hem te beledigen?

In navolging van Dworkin kunnen we stellen dat de maatman niet iemand hoeft te zijn zonder gevoelens, maar wel iemand die zijn gevoelens kan uitleggen en deze niet enkel baseert op vooroordelen en aannames.³¹ Enkel, zoals blijkt uit paragraaf 2, kan humor lang niet altijd uitgelegd worden. Een gevoel van belediging kan uitgelegd worden, maar een parodie hoeft niet beledigend te zijn, om niet grappig gevonden te worden.

Een andere optie voor het bepalen van de mening van het publiek, is het gebruik van de verkeersopvatting.³² Van de verkeersopvatting wordt aangenomen dat zij een intersubjectieve, objectiverende maatstaf is.³³ Niet de wil van de partijen of de persoonlijke overtuiging van de rechter geeft de doorslag, maar de 'opvatting van het verkeer'.³⁴ Hoe de rechter uiteindelijk praktisch kennis kan nemen van de verkeersopvatting, is omstreven. Sommige schrijvers vinden dat er gebruik gemaakt kan worden van massamedia, wat in het geval van de parodie en het content-filter een goed middel lijkt om achter de mening van de mensen te komen.³⁵ Probleem is echter wel, zoals eerder uiteengezet, dat een content-filter parodieën zou kunnen weigeren voordat dat het überhaupt online heeft gestaan, waardoor er nog geen mening is gevormd.

DE REGELS

Hoe zouden we het bovenstaande kunnen toepassen? Bekijk het filmpje van Hillary Clinton en Donald Trump: [YouTube](#). Er zit auteursrecht op het lied, maar het is voor ons duidelijk dat dit een grappige parodie is. Hoe moet een auteursrechtfilter dat weten?

MOGELIJKE REGELS OP BASIS VAN DE INHOUD

We hebben de betekenis besproken van humor en spot en een korte uitleg gegeven van humorthorieën. Is het op basis van deze theorieën mogelijk aan een algoritme mee te geven wat humoristisch is en wat niet? Misschien. Het lijkt mogelijk om een niet-limitatieve lijst op te stellen van manieren om een grap vorm te geven.

²⁹ Castermans 2008, p. 3.

³⁰ Castermans 2008, p. 4.

³¹ Dworkin 1977, p. 297-298.

³² Memelink 2008, p. 31.

³³ Wichers 2002, p. 38.

³⁴ Memelink 2008, p. 37.

³⁵ Barendrecht 1992, p. 229.

Het bovengenoemde filmpje is een duidelijk voorbeeld van ongerijmdheid, ofwel een contrast. Echter, zoals beargumenteerd in de theorie van Freud betreft onzin-humor, kan vrijwel alles grappig zijn en valt er geen vast element te geven waaruit blijkt dat een parodie intrinsiek grappig is. Daarbij is het onduidelijk of een content-filter een ongerijmdheid zou kunnen herkennen. Wat is voor het filter het verschil tussen Clinton en Trump die 'Time of my Life' zingen, en de daadwerkelijke videoclip? De specifieke politieke lading is wat het grappig maakt. De inhoud van de parodie helpt ons dus waarschijnlijk niet veel verder.

De grappige intentie

De intentie van een actor blijkt grotendeels uit de omstandigheden van het geval, waarbij bijvoorbeeld uitlatingen van de actor en zijn schijnbare motieven meewegen. Mogelijke omstandigheden waaruit een intentie kan blijken grappig te zijn, zijn als volgt (niet limitatief): 1) de inhoud van de parodie, aangezien de handeling zelf de belangrijkste indicatie is van het beogen van een bepaald doel; 2) de plek van publicatie – een upload op satirische websites zoals dumpert of 9gag is sneller bedoeld om grappig te zijn dan YouTube; 3) het karakter en de beweegredenen van de actor – waarom heeft hij dit filmpje gemaakt, is hij komediant van beroep, is er een ander motief mogelijk, zoals lidmaatschap van een extremistische groepering en is er sprake van haat-humor?

Het feit dat 'Time of my Life' is gemaakt door LuckyTV kan een algoritme het idee geven dat het gaat om een humoristische nabootsing. Hoe houdbaar is deze manier van screenen? Gaat een auteursrechtfilter gebruik maken van achtergrond-scans? Wordt het van belang bij welke politieke organisaties je zit, om 'ongehinderd' content te kunnen uploaden?

Waar wel onderscheid in te maken lijkt te zijn, is voor websites die als doelstelling hebben om humoristische inhoud te (laten) plaatsen. Deze websites zouden, als ze het überhaupt al gebruiken, een minder streng auteursrechtfilter kunnen plaatsen, omdat ze er vanuit gaan dat de meeste nabootsingen op hun website humoristisch zijn.

EEN GRAPPIG ONTVANGST

Tot slot kunnen er eventueel regels opgesteld worden op basis van het ontvangst bij het publiek.

Aangezien humor geen objectief begrip is, kan niet zomaar bepaald worden dat de samenleving iets grappig vindt. Daarbij kan een auteursrechtfilter waarschijnlijk niet bij elk twijfelgeval een peiling bij het publiek afnemen. Er is iets van een objectivering nodig in de vorm van een maatman of het gebruik van de verkeersopvatting. De maatman is de gemiddelde persoon in de samenleving, die met goede reden – zoals Dworkin beargumenteerde – iets grappig vindt of niet. Voor het vinden van de verkeersopvatting mag volgens literatuur de rechter empirisch onderzoek uitvoeren door middel van massamedia. Dit is echter achteraf, waarbij een auteursrechtfilter direct moet bepalen wat het mogelijk ontvangst zou zijn. Dan is het meewegen van het ontvangst van een parodie dus niet mogelijk.

CONCLUSIE

Concluderend zal het erg lastig zijn voor een content-filter om effectief parodie te herkennen en toe te staan op platforms met 'user-generated content'. De plek van publicatie lijkt een belangrijke indicatie voor het identificeren van een parodie, die ook effectief gebruikt kan worden voor een content-filter. Echter, wordt dat wel lastig op platforms waar zowel parodieën als originele werken worden gedeeld. Daarnaast kunnen het karakter en de omstandigheden van de parodie-auteur meegenomen worden. Zo zou een platform bijvoorbeeld 'komediant' kunnen toevoegen aan profielen van gebruikers die vaak

grappige (zoals beoordeeld op basis van het ontvangst bij het publiek, bijvoorbeeld de reacties) content uploaden, zodat het voor zulke gebruikers makkelijker wordt parodieën te uploaden.

Daarnaast zal er ook na uploaden toezicht moeten worden gehouden op de ontvangst van de parodie. Zijn de reacties vooral negatief? Of 'gemiddeld', in de betekenis dat men het niet grappig vindt? Dan kan het zijn dat een onrechtmatige, niet-grappige nabootsing is geüpload.

Uiteraard worden algoritmes steeds slimmer: misschien kunnen ze over een paar jaar beter bepalen wat wij grappig vinden dan wijzelf. Tot dat moment lijkt toch nog menselijke interventie nodig om te bepalen wat onder de parodie-exceptie valt.